

2. Копылова К.П., Тепеницына Т.И. К вопросу о формировании педагогической направленности старшеклассников // Психологические проблемы формирования педагогической направленности и педагогических способностей. – М., 1982. – С.81–91.

*Богданов І.Т.
Бердянський державний педінститут,
Сергєєв О.В.
Запорізький університет*

АКМЕОЛОГІЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-ПРЕДМЕТНИКА

Акмеологія (за давньогрецько-російським словником – акме – вища точка, вістря, розквіт, зрілість, найкраща пора) – нова міждисциплінарна галузь знань у системі наук про людину. Предметом акмеології є закономірності розвитку і саморозвитку зрілої людини; самореалізація творчого потенціалу і розвиток творчої готовності до прийдешньої діяльності; чинники, об'єктивні і суб'єктивні, які сприяють або перешкоджають досягненню вершин; закономірності навчання вершинам життя і професіоналізму в діяльності; самоосвіта, самоорганізація і самоконтроль; закономірності самовдосконалення, самокорекції і самоорганізації діяльності під впливом нових вимог, які йдуть як ззовні, від професії і суспільства, науки, культури, техніки, так і, насамперед, зсередини, від особистих інтересів, потреб і установок, усвідомлення своїх здібностей і можливостей, достоїнств і недоліків власної діяльності в навчанні основам наук.

Таким чином, акмеологія досліджує цілісну людину (особистість) як суб'єкт творчої, навчально-пізнавальної, професійної (у тому числі викладацької) і управлінської діяльності.

Викладач постійно повинен пам'ятати про те, що в процесі професійної діяльності змінюється не тільки особистість того, хто навчається, а й особистість того, хто навчає, а свою практичну діяльність розглядати як засіб самовдосконалення, як систему вправ із саморозвитку.

Під професійним самовихованням викладача розуміється свідома робо-

та над удосконаленням власної особистості як професіонала.

Рушійною силою та джерелом професійного самовиховання викладача є потреба у самозмінюванні та самовдосконаленні. В акмеології в якості найважливішого чинника саморуху до вершин життя і професіоналізму діяльності розглядаються: наявність або відсутність творчої атмосфери у колективі (суб'єктивно-об'єктивний чинник), цілі, які колектив ставить перед собою; результати, до яких прагнуть; парціальні результати, яких досягають; технології, за допомогою яких їх оцінюють.

Суб'єктивні чинники досягнення вершин замкнені у самому суб'єкті творчої діяльності, зокрема в мотивах. Тому акмеологічні аспекти професійної діяльності викладачів викликають особливий інтерес. Поняття "акме" первісно пов'язане з зенітом у житті індивідууму, особистості.

Мотиваційна сфера особистості багатогранна. Визначальною в ній є мотивація професійної діяльності. Професійна діяльність виступає не тільки як соціально важливе об'єктивне явище, а і як суб'єктивна, особистісна цінність. Оволодіти нею, стати суб'єктом професійної педагогічної творчості – це головний напрямок активності викладача.

Існують різні шляхи професійного самовдосконалення. Це відбувається тоді, коли викладач, який починає свою педагогічну діяльність, спостерігає за напруженою творчою працею своїх колег і стилем життя навчального закладу в цілому, критичними зауваженнями і безпосередніми вимогами керівників щодо роботи викладачів, коли мотивація виникає як наслідок соціальних якостей особистості викладача: почуття відповідальності, професійного обов'язку, честі, здорового самолюбства, конкурування і таке інше.

Діяльність будь-якого викладача здійснюється в умовах професійних норм і правил, які можна розглядати як систему обмежень та приписів. У зв'язку з цим викладач знаходиться перед вибором того, що є в його діяльності ціннісно найбільш значущим: дотримання консервативних норм, його власна кар'єра, престиж у очах колег, учнів або студентів, або найважливіше, власне, самі учні, студенти, їх майбутня доля, рівень їх готовності до самостійного вирішення завдань, які ставить перед ними дидактична і освітня система. Вибір головних стратегій діяльності й обумовлює тип спрямованості. В акмеології виділяють: а) істинно методичну; б) формально-методичну; в) хи-

бно-методичну спрямованість діяльності.

Істинно методична спрямованість полягає у стійкій мотивації діяльності викладача щодо формування особистості учня, студента засобами предмету, що викладається, на реструктурування предмету з розрахунку на формування початкової потреби учня, студента у знаннях.

До формально-методичної відноситься спрямованість, яка пов'язана з потребою виконання норм і правил дидактичної діяльності, які зафіксовані в навчальних планах, програмах, підручниках, посібниках і т. ін. Дотримання їх перекидає собою учнів, студентів, їх можливості і потреби. За цим типом спрямованості приховується формально-бюрократичний стиль керівництва, який паралізує творчі начала в діяльності викладача.

Хибно-методичною є спрямованість на самого себе: власне самопочуття, власне самовираження, власний стан, власна кар'єра. Не дивлячись на те, що з цим типом спрямованості є багато цікавих, емоційних, виразних, ерудованих викладачів, істинно продуктивних серед них обмаль.

Особливо важливо, щоб мотиви самовиховання не стали самоціллю.

Стійкі мотиви професійного самовиховання включаються до складу педагогічних переконань викладача. Сучасний викладач постійно переконується у тому, що його педагогічні переконання – основа його дій. Вироблення переконань – результат не тільки навчання, а й, насамперед, індивідуального досвіду і психолого-педагогічної самоосвіти. У зв'язку з цим, великий інтерес викликає моделювання вершин індивідуальної, групової і колективної діяльності, яка пов'язана з вирішенням професійних завдань. Виявлені моделі використовуються в якості найважливіших акмеологічних технологій навчання професійної діяльності, вдосконалення, корекції і реорганізації діяльності зрілих фахівців.

Зупинимось більш докладно на акмеологічних технологіях професійної освіти.

Акмеологічні технології освіти (АТО) – це системний спосіб навчання майбутніх спеціалістів проектуванню, створенню і часткової перевірки високоефективних моделей авторських систем діяльності (АСД). Проект АСД студента – це теоретична й експериментальна модель його майбутньої професійної діяльності, яку він проектує сам під керівництвом викладача на базі порівняльного спостереження, аналізу й оцінки високо-, середньо- і мало-

продуктивних реальних систем діяльності викладача фізики середнього загальноосвітнього або вищого навчального закладу. АТО, спрямовані на стимулювання саморозвитку студентів, характеризуються тим, що в них освітня система "розгортається" від першої особи: самостійне передбачення кінцевих результатів; шляхи їх досягнення; визначення і форми подання системи знань – завдань тим, хто навчається, й стимулювання їх творчості у пошуках продуктивних і оптимальних рішень.

Серед причин виникнення і розробки проблем у галузі конструювання і проектування акмеологічних технологій освіти виділимо такі:

- необхідність упровадити системно-діяльнісний підхід в освіту майбутніх учителів фізики;
- потреба реалізувати особистісно-розвиваюче навчання студентів;
- можливості усунення малоефективних способів передачі знань;
- потреба методологічного обґрунтування проектування і моделювання технологічного ланцюжка способів взаємодії учасників освітнього процесу, які гарантують певні результати щодо створення АСД або її окремих елементів.

Концептуальною основою розуміння сутності АТО є акмеологічна теорія навчально-професійної діяльності її суб'єктів. Апріорі йдеться про виявлення закономірностей, чинників і умов розвитку тих, хто навчається, та стимулювання їх засобами освіти. Апостеріорі – про головну мету, яка стоїть перед будь-якою освітньою системою і обумовлюється підготовкою студента до самоосвіти, самонавчання, саморозвитку, самовдосконалення і самоодзвівання через систему освіти, що є головною рушійною силою сходження до своєї вершини.

АТО базується на специфічному методі акмеології як науки. Мова йде про порівняльний метод дослідження різних рівнів продуктивності професійної діяльності та виявлення суттєвих ознак вищого рівня. За допомогою цього методу викладач організовує самостійне спостереження студентами різних моделей професійної діяльності, самостійний аналіз ними цих моделей, самостійний пошук та виявлення причин того, що вдалось або не вдалось у діяльності різних спеціалістів, тобто викладач стимулює прийняття рішень про ступінь ефективності і результативності функціонування тієї чи іншої моделі професійної діяльності.

Для цього викладач надає студентам акмеологічні методи дослідження рівня ефективності результатів діяльності вчителів, критерії цієї ефективності та показники розвитку суб'єктів освітнього процесу. За допомогою цього акмеологічного інструменту досліджень професійно-педагогічної діяльності студент сам виявляє закономірності, умови та чинники, що стимулюють або перешкоджають ефективній взаємодії учасників освітнього процесу. Студент знаходить найбільш прийнятні для себе форми і способи ефективної та результативної професійної діяльності та приймає творчі рішення відносно того, що, чому, як і скільки необхідно взяти для використання в свою АСД. Саме таким чином у студента формується і розвивається досвід прийняття творчих рішень з проблем проектування, моделювання, часткової апробації і корегування власної АСД, а також досвід роботи над своєю професійною свідомістю і професійною позицією.

АТО відрізняється від педагогічних технологій тим, що вони орієнтовані на зрілу особистість, яка володіє більш вираженою мотивацією власного навчання та розвитку. Така мотивація підкріплюється свідомим вибором галузі власного професійного і особистісного вдосконалення. В якості стимулів, що забезпечують свідомий вибір, можуть бути соціальна необхідність та потреба досягнути необхідного рівня значущості власної особистості для себе та для інших. Ці та інші причини зумовлюють активну позицію суб'єкта (об'єкта) в освітньому процесі та готовність до співпраці і взаємодії з викладачем.

Наслідком цього не може не бути успіх в оволодінні професіоналізмом, а, отже, і підвищення задоволення собою, власною діяльністю, що і буде одним із головних стимулів професійного і особистісного саморозвитку. Саме це і є метою АТО, а результати функціонування АТО повинні бути отримані вже на ступені спеціальної підготовки у професійному вищому навчальному закладі (педагогічному інституті, університеті) у вигляді авторських моделей, проектів майбутньої власної професійної діяльності кожного студента. Всі моделі повинні носити неповторні, індивідуальні особливості, що зумовлюється психофізіологічними, особистісними та індивідуальними особливостями студента – майбутнього професіонала. Розробляючи моделі у співдружності з викладачами вищого педагогічного навчального закладу, вчителями-предметниками, методистами у вигляді курсових і дипломних робіт,

студент обґрунтовує і захищає їх як власну АСД, що гарантує досягнення високих професійних результатів у майбутній професійній діяльності, критерії перевірки якості якої повинні бути представлені у цій АСД. Часткову перевірку, апробацію власної моделі АСД, що створюється, студент – майбутній професіонал здійснює вже під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі як на практичних, семінарських, лабораторних заняттях з методики навчання фізики, спецсемінарах, тренінгах, на консультаціях з викладачами і т. ін., так і під час педагогічних практик у середніх загальноосвітніх навчальних закладах різного типу. У процесі дослідження результатів апробації АСД студент приймає рішення про корегування окремих елементів системи з метою її подальшого вдосконалення та підвищення міри продуктивності моделі, що створюється.

Основу ознак для класифікації акмеологічних технологій становлять

- віковий чинник (змінюється в залежності від віку як викладача, так і студента);
- напрямок розвитку (за Б.Б.Ананьєвим): індивід \Rightarrow особистість \Rightarrow суб'єкт діяльності \Rightarrow індивідуальність (стрижень – від творчого потенціалу до творчої готовності);
- форма організації навчальної діяльності – індивідуальна, групова, колективна;
- рівень продуктивності діяльності викладача (за Н.В.Кузьміною) – репродуктивний, адаптивний, локально-моделюючий знання, системно-моделюючий знання, системно-моделюючий діяльність;
- рівень навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається – репродукування, частковий пошук, творчий пошук;
- процесуальні характеристики діяльності тих, хто навчається – моделювання, проектування, конструювання і т. ін.

Література

1. Аксеновская Л.Н. Организационная культура и "акме" – концепция // Акмеология: организационная, управленческая, личностная: Сб. науч. статей. – Саратов, 1996.
2. Анисимов О.С., Деркач А.А. Основы общей и управленческой ак-

меології. – М., 1995.

3. Деркач А.А., Кузьмина Н.В. Акмеологія: пути досягнення вершин професіоналізму. – М., 1993.

4. Елканов С.Б. Професіональне самовоспитання учителя. – М., 1986.

5. Климов Е.А. Розвиваючийся человек в мире професій. – М., 1993.

6. Кузьмина Н.В. Предмет акмеології. – Спб., 1995.

7. Кузьмина Н.В. Професіоналізм діяльності преподавателя. – М., 1989.

8. Кузьмина Н.В. Професіоналізм личности преподавателя. – М., 1990.

9. Леднев В.С. Содержание образования: сущность, структура, перспективи. – М., 1991.

10. Лук А.Н. Психологія творчествa. – М., 1978.

11. Основы общей и прикладной акмеології / Под ред. А.А.Деркача, А.А.Бодалева и др. – М., 1996.

12. Степанова Е.И. Психологія взрослых – основа акмеології. – Спб., 1996.

13. Субетто А.И. Творчество, жизнь, здоровье. – М., 1992.

14. Шумилин А.Т. Проблемы теории творчествa. – М., 1978.

15. Цветкова А.Т. Технологія формування мотивації и самоорганізації учебной діяльності у школьників и будущих учителей фізики. – М., 1997.

*Бондаренко С.І.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
Ясінський А.М.
Рівненський економіко-гуманітарний інститут*

НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОЗВ'ЯЗУВАННІ ЗАДАЧ З КУРСУ ЗАГАЛЬНОЇ ФІЗИКИ

Зростаючі потреби сучасного суспільства на спеціалістів з глибокими знаннями інформаційних технологій, з одного боку, і широке розповсюдження персональних комп'ютерів – з іншого, вимагають сьогодні включення до всіх основних курсів матеріалу, пов'язаного з комп'ютерами [1]. До цього часу на багатьох факультетах, де вивчається загальна фізика,